

Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 17.12.2024 nr JUM/24-1327/-
1K. 8-3/8861/
Meie 23.01.2025 nr 1.2-3/3237-3

Väljatöötamiskavatsuse kooskõlastamine

Esitasite meile kooskõlastamiseks karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsuse (nõusolekuseaduse VTK). Tunnustame Justiitsministeeriumi VTK loomisele eelnenud sisuka kaasamisprotsessi eest, mis andis võimaluse avaldada väga laial ekspertide ringil oma mõtteid ja löi aluse diskussioonidele ning ühisele lahenduste leidmisele. Jagame sõltumatu ekspertgrupi GREVIO hinnangut, mida toetab ka Justiitsministeeriumi 2024. a tehtud analüüs seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude koosseisude vastavuse kohta Istanbuli konventsioonile. Selle kohaselt ei vasta Eesti karistusseadustik praegu konventsiooni nõuetele, kuna karistatav peaks olema nõusolekuta suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu, ilma et lisaks nõusoleku puudumisele peaks samaaegselt esinema veel täiendavaid tingimusi, näiteks vägivalda või abitusseisundit.

Sotsiaalministeerium toetab kahe pakutud nõusolekuseaduse mudeli vahel valides JAH-mudelit.

Arvestades seksuaalvägivalla ränkaid mõjusid ohvrile, abivajaduse tunnistamise keerukust, häbitunde tugevust ja ohvri süüdistamise laia levikut Eestis, oleme veendunud, et JAH-mudel kannab kõige paremini ohvri õiguste kaitse eesmärki, pakkudes samas ka laiemat maailmapildi muutmise võimalust. JAH-mudel toetab inimõiguste, inimese vaba tahte ja seksuaalse enesemääramise õiguse austamist. Mudeli väärtus seisneb paljudes aspektides, üks tähtsamaid on sellise mõttemustri kujundamine, mille järgi on ka paarisuhtes vajalik partneri nõusolekut küsida ja sellega arvestada. Seksuaalsuhete puhul kohusetundest tingitud vastutulek elukaaslasel või abikaasale ei ole kaasaegse ühiskonna väärtuste ja inimõiguste põhimõtetega kooskõlas. JAH-mudel toetab kehalist autonoomiat ja väärtustab inimõigusi, see ennetab seksuaalrännakuid ning muudab hoiakuid, nagu oleks kellelgi õigus nõuda või eeldada seksuaalsuhet. Ka soostereotüüpide muutmiseks on oluline valida JAH-mudel – selline mudel toetab mõlema osapoole võrdsust ja loob seeläbi ka soolist võrdõiguslikkust. Argumendid JAH-mudeli pooldamiseks tulevad selgelt välja teadusuuringutest ja nende riikide kogemustest, kes on vastava mudeli juba kasutusele võtnud. Puudub igasugune mõistlik põhjendus valida EI-mudel, arvestades, milline on selle negatiivne mõju ohvritele. EI-mudel taastoodaks ohvrite süütunnet, kuna tõstatab küsimuse, miks nad ei hakanud piisavalt vastu ega suutnud nõusoleku puudumist väljendada.

JAH-mudel vastab kõige paremini ka Istanbuli konventsiooni artikli 36 nõuetele, samuti on nt Euroopa Inimõiguste Kohus rõhutanud (nt M.C. vs. Bulgaaria (2003, nr 39272/98)), et seksuaalse vägivalla juhtumite menetlemisel tuleb arvestada toonilise liikumatusena tuntud reaktsiooni, mida JAH-mudel arvestab paremini kui EI-mudel. JAH-mudel vähendab seksuaalvägivalla ohvrite häbistamist ja tõstab teadlikkust vägivalla keerukusest, sealhulgas

sellisest nähtusest nagu tooniline liikumatus. Samuti soodustab JAH-mudel ohvrite varasemat pöördumist abi saamiseks, kuna keskendub nõusoleku puudumisele, mitte vastupanule, mis sageli ei ole võimalik ohvri psühholoogilise seisundi tõttu. JAH-mudel soodustab ühiskondlikku diskussiooni konsensuslike suhete tähtsusest ja vähendab vägistamisega seotud müüte, samuti aitab see kaasa soolise võrdsuse ja inimõiguste väärtuste edendamisele. Tervise Arengu Instituudi (TAI) 2021. a tehtud uuringu "[Eesti noorte seksuaaltervis: teadmised, hoiakud ja käitumine](#)" kohaselt soovivad noored põhjalikumat ja praktilisemat käsitlust seksuaalhariduse teemadest, mis aitaksid neil teha teadlikumaid valikuid ja mõista seksuaalkäitumisega seotud riske. Samuti tõi uuring esile vajaduse tõsta teadlikkust seksuaalse vägivalla vältimisest ja ohvrite õigustest. Seejuures peetakse oluliseks, et seksuaalharidus hõlmaks nõusolekupõhimõtteid ning suhte- ja kommunikatsioonioskuste õpetamist. JAH-mudeliga kooskõlas olev seadus toetab väärtusi, mida noored juba seksuaalhariduse raames ootavad: rõhuasetus nõusolekule, vastastikusele austusele ja teadlikule suhtlemisele.

Lisaks soovime rõhutada, et muudatusega koos tuleks järjepidevalt välja tuua ka eeldatava kuriteost raporteerimise kasvuga kaasnevat suuremat tugiteenuste vajadust ning riiklikult tuleks planeerida ka vastavad ressursid (rahastus, koolitused jne), et vältida olukorda, kus väga haavatavas olukorras ohvrid jäävad õigeaegse abita. Hea, et see teema VTK-s samuti läbivat kajastust leiab. Oluline on sealjuures vähendada ka ohvri taasohvristamise riske. Traumaohvrid on olulise sihtrühmana ära mainitud ka vaimse tervise rohelises raamatus. Peame oluliseks, et seaduse rakendamine oleks osa laiemast strateegiast, mis hõlmab inimeste teadlikkuse tõstmist, ohvritele suunatud tugiteenuste arendamist ja ennetustegevuste laiendamist.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Signe Riisalo
sotsiaalkaitseminister

(allkirjastatud digitaalselt)
Riina Sikkut
terviseminister

Kristiina Luht kristiina.luht@sm.ee
Minni Timberg minni.timberg@sm.ee
Kerli Reintamm-Gutan kerli.reintamm-gutan@sm.ee
Alice Sündema alice.syndema@sm.ee